

DEZINTEGRACJA ZLEPIEŃCÓW MIEJSKO-WIEJSKICH W POLSCE W LATACH 2008–2016

Robert Szmytkie

Disintegration of urban-rural conglomerates in Poland

Abstract: The main object of this paper was an analysis of the causes and effects of the disintegration of urban-rural conglomerates (urban communes with a dual, urban and rural spatial character). In the years 2008–2016 four urban communes changed their status into urban-rural (Szczawnica in 2008, Czarna Woda in 2014, Władysławowo in 2015 and Pieszyce in 2016), which involved a secession of 15 rural administrative units. In the justifications of the Council of Ministers regulations financial benefits and functional, structural-spatial and social factors were indicated as the reasons for, that the changes in the status of communes. In the nearest years secession tendencies are most probable in the case of towns divided into rural administrative units and towns containing separate settlements of a rural character (former villages). Secession of rural administrative units in the case of urban communes can be formally conducted in three ways: changing the commune status from urban to urban-rural, dividing the urban commune into two communes (urban and rural) and through the incorporation of rural administrative units functioning in city borders into existing rural communes.

Keywords: urban-rural conglomerates, disintegration processes, secession processes, territorial division, administrative changes of towns

Zarys treści: Głównym celem artykułu była analiza przyczyn i ocena potencjalnych skutków dezintegracji zlepieńców miejsko-wiejskich (miast o statusie gmin miejskich o dualnej, miejsko-wiejskiej strukturze przestrzennej). W latach 2008–2016 doszło do zmiany statusu czterech gmin miejskich na gminy miejsko-wiejskie (Szczawnica w 2008 r., Czarna Woda w 2014 r., Władysławowo w 2015 r. i Pieszyce w 2016 r.). Ponadto w 2016 r. zapadła decyzja o zmianie statusu gminy miejskiej Jastarnia. Wiązało się to m.in. z wyłączeniem z granic wymienionych miast (siedzib gmin) 17 sołectw. W uzasadnieniach do rozporządzeń Rady Ministrów

w sprawie zmiany statusu gmin miejskich i ustalenia granic miast jako przesłanki przemawiające za odłączeniem osiedli wiejskich (sołectw miejskich) wskazywane były korzyści finansowe oraz czynniki funkcjonalne, strukturalno-przestrzenne i społeczne. W najbliższych latach procesy dezintegracji najbardziej prawdopodobne wydają się w przypadku miast, w granicach których funkcjonują sołectwa miejskie, a w mniejszym stopniu także innych miast, obejmujących w swych granicach izolowane osiedla o wiejskim charakterze. W przypadku gmin miejskich wyodrębnienie sołectw może być przeprowadzone na trzy sposoby: przez zmianę statusu gminy miejskiej na gminę miejsko-wiejską, w wyniku podziału gminy miejskiej na dwie gminy (miejską i wiejską) oraz przez wcielenie sołectw miejskich do istniejących gmin wiejskich.

Słowa kluczowe: zlepienie miejsko-wiejskie, procesy dezintegracji, procesy secesji, podział terytorialny, zmiany administracyjne miast

Wprowadzenie

Do znaczącego wzrostu udziału ludności miejskiej w Polsce po 1945 r. przyczyniły się głównie przyrost naturalny w miastach i napływ ludności z obszarów wiejskich (dodatnie do 1997 r.). Ważnym czynnikiem zmian ludnościowych były również zmiany administracyjne (Szymtykie 2012). Ich skutkiem był m.in. wzrost liczby miast z 688 w 1945 r. do 915 w 2015 r. (por. Drobek 2002; Krzysztofik 2006; Jokieli, Miszewska 2008; Sokołowski 2008; Konecka-Szydłowska 2011; Szymtykie, Krzysztofik 2011; Szymtykie 2012), a także rozwój terytorialny większości miast już istniejących (Jelonek, Zborowski 1992; Szymańska *et al.* 2006, 2008; Szymtykie 2009). Zmiany granic administracyjnych aż do 1989 r. dokonywane były wskutek odgórnych decyzji politycznych (Runge 2005; Szymtykie 2009) i często nie nawiązywały do rzeczywistych kierunków naturalnego rozwoju miast (Sowa 1988; Miszewska 1996), który polega na wylewaniu się miast poza ich granice oraz pochłanianiu miejscowości położonych w ich sąsiedztwie. W ten sposób powstały miasta o złożonych i niespójnych strukturach przestrzennych, które określane są terminem „miasta-zlepienie” (Szymtykie 2009). Po 1990 r., wraz z przywróceniem samorządności lokalnej¹, miasta te stały się szczególnie narażone na procesy dezintegracji (Jarczewski 2002; Szymtykie 2005, 2009, 2014).

Problem ten dotyczy m.in. „zlepieńców miejsko-wiejskich” (Szymtykie 2005/2006, 2009), których specyfika wyraża się w dwudzielności ich struktur przestrzennych. W miastach tych można wyróżnić część rzeczywiście miejską (właściwe miasto) i część wiejską, która obejmuje osiedla o wiejskim charakterze, będące dawnymi wsiami wcielonymi w granice miasta. Mimo upływu czasu od utraty samodzielności administracyjnej zachowały one swój pierwotny wiejski charakter, co dotyczy

¹ Ma to związek z wprowadzeniem Ustawy o samorządzie gminnym (1990).

w szczególności zabudowy i rozplanowania, a także pełnionych funkcji. Złepieńce miejsko-wiejskie tworzone były na obszarach marginalnych dla osadnictwa: w górach (por. Szmytkie 2005/2006), na obrzeżach dużych kompleksów leśnych i na wybrzeżu. Miasta te cechują się dużą powierzchnią (przy stosunkowo małej liczbie ludności), niską w porównaniu z innymi miastami gęstością zaludnienia i dużym wskaźnikiem lesistości (lub dużym udziałem użytków rolnych).

Głównym celem tego artykułu jest analiza przyczyn i ocena potencjalnych skutków dezintegracji złepieńców miejsko-wiejskich, jakie nastąpiły w ostatnim czasie. W latach 2008–2016 doszło bowiem do zmiany statusu czterech gmin miejskich na gminy miejsko-wiejskie (Szczawnica w 2008 r., Czarna Woda w 2014 r., Władysławowo w 2015 r. i Pieszycy w 2016 r.), co wiązało się z wyłączeniem z granic wymienionych miast 15 sołectw. Ponadto w 2016 r. zapadła decyzja o zmianie statusu gminy miejskiej Jastarnia (z granic miasta z początkiem 2017 r. zostaną wyłączone dwie miejscowości: Jurata i Kuźnica). Może to wskazywać na swoistą tendencję w zakresie zmian administracyjnych miast. W analizie wykorzystano m.in. rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustalenia granic wymienionych miast wraz z uzasadnieniami, dostępne w bazie aktów prawnych Sejmu. W artykule podjęto także próbę wytypowania miast o strukturze złepieńców miejsko-wiejskich, które w najbliższych latach mogą podlegać tendencjom odśrodkowym, a czego formalną konsekwencją będzie zmiana granic administracyjnych miasta i secesja osiedli o wiejskim charakterze.

Dezintegracja złepieńców miejsko-wiejskich

Szmytkie (2005/2006), próbując określić przyszłość administracyjną trzech złepieńców miejsko-wiejskich położonych na obszarze Sudetów (Kudowy-Zdroju, Piechowic i Pieszyc), stwierdził, że miasta te mogą przekształcić się z gmin miejskich w gminy miejsko-wiejskie (co wiązałoby się m.in. z jednoczesnym wyłączeniem osiedli o wiejskim charakterze z granic administracyjnych miasta). W opinii autora przemawiają za tym następujące czynniki:

- brak spójności przestrzennej, niedostatecznie działająca komunikacja w obrębie miasta i słabe związki funkcjonalno-przestrzenne między poszczególnymi osiedlami;
- odrębność jednostek tworzących miasto w obecnych granicach, wynikająca z charakteru funkcjonalno-przestrzennego czy poczucia odrębności mieszkańców, co ma potwierdzenie m.in. w powszechnym użyciu nazw miejscowych;
- wiejski charakter przyłączonych do miasta miejscowości, znajdujący odzwierciedlenie w wiejskim charakterze zabudowy, typowym dla wsi rozplanowaniu, wiejskim stylu życia mieszkańców oraz w sferze funkcjonalnej;

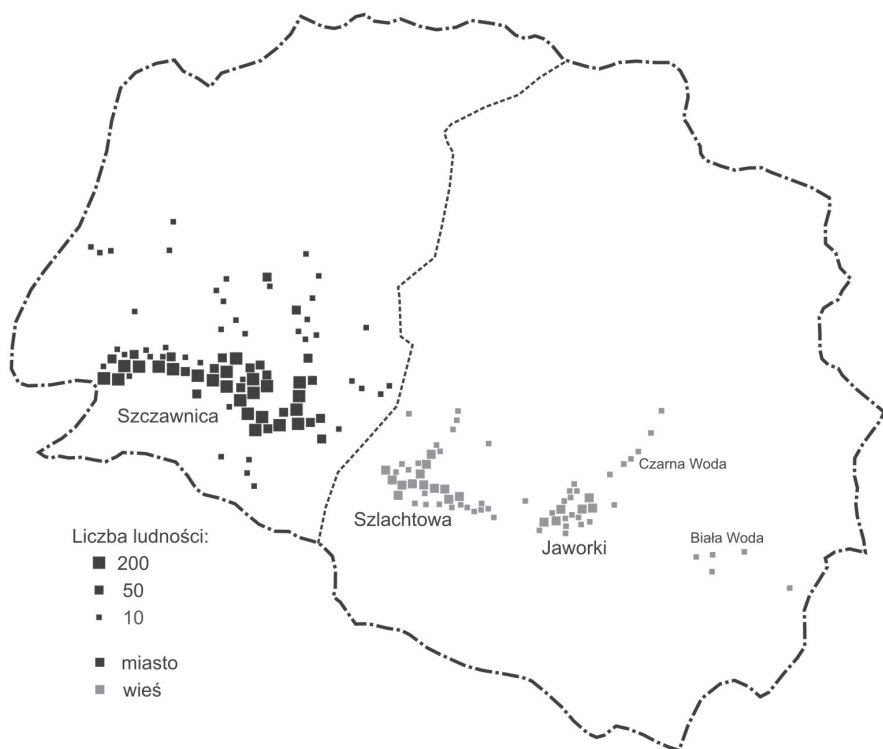
- duże dysproporcje między miastem a jego „częścią niemiejską”, zwłaszcza gdy chodzi o charakter zabudowy, potencjał gospodarczy i pełnione funkcje;
- korzyści finansowe dla mieszkańców i władz lokalnych związane z dotacjami unijnymi dla obszarów wiejskich (na rozwój rolnictwa, agroturystyki czy przedsiębiorczości).

Podobne przesłanki wskazywane były także w uzasadnieniach do rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie zmiany statusu analizowanych gmin miejskich i ustalenia granic miast. W sytuacji zmiany statusu gminy z miejskiej na miejsko-wiejską procedura administracyjna wymaga w pierwszej kolejności odebrania statusu miasta wnioskującej gminie miejskiej, a następnie nadania statusu miasta i określenia (zawężenia) jego granic (przez wydzielenie osiedli o wiejskim charakterze). W ten sposób dochodzi do podziału gminy na dwie części: miejską (miasto) i wiejską (sołectwa powstałe z osiedli wyłączonych z granic miasta).

Pierwsza zmiana statusu gminy miejskiej na miejsko-wiejską została przeprowadzona w przypadku Szczawnicy w województwie małopolskim². W 2007 r. miasto zajmowało 87,9 km² powierzchni i liczyło 7372 mieszkańców. W dniu 1 stycznia 2008 r. z granic Szczawnicy wyłączono miejscowości: Jaworki (z przysiółkami Biała Woda i Czarna Woda) i Szlachtowa. Zostały one wcielone do gromady Szczawnica w 1954 r., tworząc z nich odrębne sołectwa. W wyniku tej zmiany powierzchnia miasta zmniejszyła się o 55,0 km², a liczba ludności o 1340 osób (ryc. 1). W uzasadnieniu do rozporządzenia (Dz.U. 2007 Nr 136 poz. 961) stwierdzono, że za pozytywnym rozpatrzeniem wniosku przemawiały następujące uwarunkowania przestrzenno-infrastrukturalne i społeczne:

- na proponowanych do wyłączenia z granic administracyjnych miasta terenach dominowały funkcje rolnicze (na 488 pozycji podatkowych występuje 176 gospodarstw rolnych);
- w miejscowościach tych nie było infrastruktury komunalnej (kanalizacji, wodociągów);
- stopień urbanizacji przedmiotowych terenów odbiegał od pozostałej części miasta;
- zmiana statusu gminy na miejsko-wiejską miała umożliwić skorzystanie ze środków Unii Europejskiej przeznaczonych dla obszarów wiejskich;
- mieszkańcy nowo utworzonych wsi mieli mieć możliwość utworzenia gospodarstw agroturystycznych i dostępu do kredytów z tym związanych, a także mieli być zwolnieni z podatku dochodowego w przypadku wynajmu do pięciu pokoi;
- pozytywne wyniki konsultacji.

² Ze względu na zakres czasowy opracowania nie uwzględniono rozpadu Pszczyzny. W latach 1975–1977 w skład miasta wchodziły wsie: Studzionka, Wisła Mała i Wisła Wielka, a w latach 1975–1997 wsie: Brzeźce, Ćwiklice, Łąka, Poręba i Rudoltowice.

Ryc. 1. Struktura przestrzenna i rozmieszczenie ludności w gminie Szczawnica

Fig. 1. Spatial structure and the distribution of population in the commune of Szczawnica

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

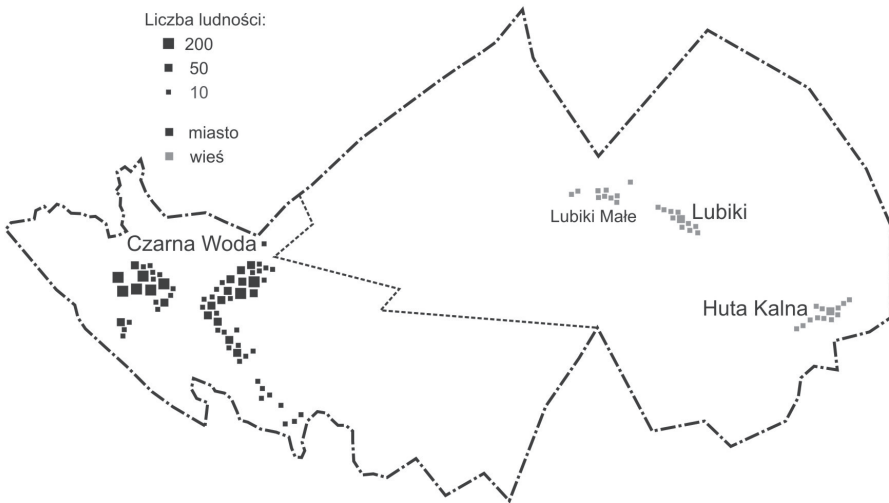
Zmiana statusu gminy Szczawnica (i związana z tym secesja miejscowości Jaworki i Szlachtowa) stanowi zarazem kontynuację procesów dezintegracji na tym terenie. W 1982 r. doszło bowiem do podziału (rozpadu) miasta Szczawnica-Krościenko, które powstało w 1973 r. z połączenia miasta Szczawnica i osiedla Krościenko³ (Szymtykie 2005, 2009, 2014).

Kazus gminy Szczawnica stał się precedensem, a zarazem inspiracją dla innych miast o podobnym charakterze (czyli zlepieńców miejsko-wiejskich stanowiących

³ Po odzyskaniu samodzielności administracyjnej nazwę miejscowości zmieniono na Krościenko nad Dunajcem.

gminy miejskie). W 2013 r. z wnioskiem o zmianę statusu wystąpiła Czarna Woda (województwo pomorskie). W tym czasie miasto zajmowało 27,7 km² powierzchni i liczyło 3284 mieszkańców, a w jego skład wchodziły wsie Huta Kalna, Lubiki i Lubiki Małe, przyłączone do miasta Czarna Woda w 1994 r. z gminy Kaliska. Wniosek Czarnej Wody również został rozpatrzony pozytywnie. W uzasadnieniu do rozporządzenia (Dz.U. 2013 poz. 869) użyto w zasadzie takich samych argumentów⁴ (jak w przypadku Szczawnicy), przemawiających za dokonaniem wnioskowanej zmiany, w tym także wyniki konsultacji społecznych i to mimo niskiej frekwencji (w mieście wyniosła ona 0,65%, w sołectwie Huta Kalna – 18,38%, a w sołectwie Lubiki – 14,21%). W dniu 1 stycznia 2014 r. z granic Czarnej Wody wyłączono sołectwa Huta Kalna i Lubiki (wraz z przysiółką Lubiki Małe), w wyniku czego powierzchnia miasta zmniejszyła się o 17,8 km², a liczba ludności o 421 osób (ryc. 2).

W 2014 r. wniosek o zmianę statusu złożyła gmina Władysławowo w województwie pomorskim. W 2014 r. miasto zajmowało 39,2 km² i liczyło 15 456 mieszkańców.

Ryc. 2. Struktura przestrzenna i rozmieszczenie ludności w gminie Czarna Woda

Fig. 2. Spatial structure and the distribution of population in the commune of Czarna Woda

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

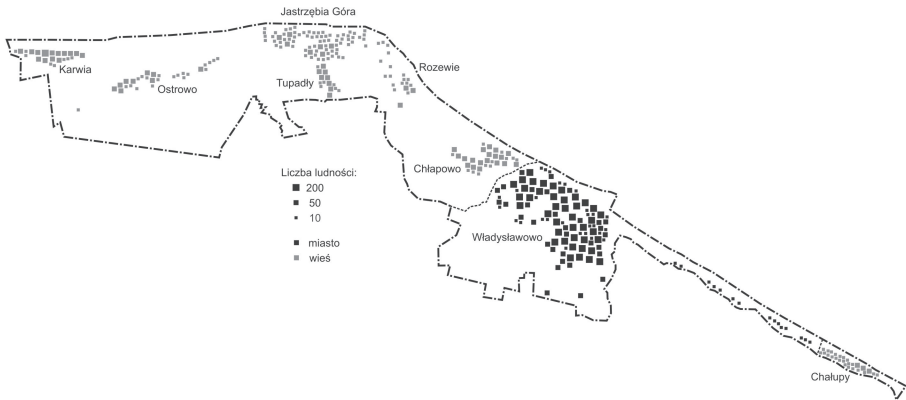
⁴ Jedynym wyjątkiem stanowił punkt mówiący o tym, że planowane do wyłączenia części miasta w zakresie infrastruktury technicznej posiadają samodzielny wodociąg niezależny od miejskiej sieci wodociągowej, a nie posiadają kanalizacji sanitarnej.

W okresie powojennym do Władysławowa przyłączono wsie Chałupy (w 1952 r.), Chłapowo i Tupadły (w 1973 r.), a także osiedle Jastrzębia Góra (w 1973 r.), obejmujące miejscowości: Jastrzębia Góra, Karwia, Ostrowo i Rozewie. Od 2004 r. miejscowości te funkcjonowały w granicach miasta jako jednostki pomocnicze: osiedla (Chałupy, Jastrzębia Góra i Rozewie) lub sołectwa (Chłapowo, Karwia, Ostrowo i Tupadły). Wniosek Władysławowa także został rozpatrzony pozytywnie. W uzasadnieniu do rozporządzenia (Dz.U. 2014 poz. 1023) stwierdzono, że za wnioskowaną zmianą przemawiają następujące uwarunkowania:

- każda z miejscowości wskazanych do wyłączenia z miasta Władysławowo (Chłapowo, Jastrzębia Góra, Rozewie, Chałupy, Tupadły, Karwia i Ostrowo) posiada jednorodny układ osadniczy i przestrzenny;
- miejscowości: Jastrzębia Góra, Rozewie, Tupadły, Karwia i Ostrowo posiadają wspólne ujęcie wody oraz oczyszczalnię ścieków;
- w miejscowościach proponowanych do wyłączenia z miasta Władysławowa przeważa zabudowa jednorodzinna, pensjonatowa oraz zagrodowo-mieszkalna;
- mieszkańcy wskazanych miejscowości trudnią się m.in. rolnictwem, rybactwem i turystyką oraz świadczeniem usług związanych z obsługą tych branż;
- zmiana statusu gminy na miejsko-wiejską umożliwi skorzystanie ze środków Unii Europejskiej przeznaczonych dla obszarów wiejskich;
- mieszkańcy nowo utworzonych wsi będą mieli możliwość utworzenia gospodarstw agroturystycznych i dostęp do kredytów z tym związanych, a także wynajem do pięciu pokoi w gospodarstwach rolnych bez konieczności rejestracji działalności gospodarczej;
- mieszkańcy miejscowości: Chłapowo, Jastrzębia Góra, Rozewie, Chałupy, Tupadły, Karwia i Ostrowo meldowani są w tych miejscowościach.

Frekwencja w trakcie przeprowadzonych konsultacji społecznych również była bardzo niska (wyniosła 1,17% we Władysławowie oraz od 4,95% do 13,85% w osiedlach wiejskich wchodzących w skład miasta). Większość osób, która wzięła w nich udział, opowiedziała się jednak za wnioskowaną zmianą. W dniu 1 stycznia 2015 r. z granic miasta Władysławowo wyłączono miejscowości: Chałupy, Chłapowo, Jastrzębia Góra, Karwia, Rozewie, Tupadły i Ostrowo, tworząc z nich odrębne sołectwa. W wyniku przeprowadzonej zmiany powierzchnia miasta zmniejszyła się o 26,6 km², a liczba ludności o 5403 osoby (ryc. 3).

W 2015 r. wniosek o zmianę statusu złożyła gmina miejska Pieszyce w województwie dolnośląskim. 1 stycznia 2015 r. miasto Pieszyce zajmowało 63,6 km² powierzchni i liczyło 9586 mieszkańców. W jego granicach administracyjnych położone były wsie: Bratoszów (wcielona do osiedla Pieszyce w 1954 r.), Kamionki, Lasocin, Piskorzów i Rościszów (które w latach 1954–1973 tworzyły gromadę Pieszyce). Od 2012 r. miejscowości te, z wyjątkiem Lasocina, posiadały status sołectw miejskich. Wniosek gminy Pieszyce został rozpatrzony pozytywnie. W uzasadnieniu

Ryc. 3. Struktura przestrzenna i rozmieszczenie ludności w gminie Władysławowo
 Fig. 3. Spatial structure and the distribution of population in the commune of Władysławowo

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

do rozporządzenia (Dz.U. 2015 poz. 1083) stwierdzono, że za wnioskowaną zmianą przemawiają następujące uwarunkowania:

- każda z miejscowości wskazanych do wyłączenia z miasta Pieszyce (Rościszów, Kamionki, Piskorzów, Bratoszów) posiada jednorodny układ osadniczy i przestrzenny;
- stopień urbanizacji wyłączanych terenów odbiega od pozostałej części miasta;
- w miejscowościach Rościszów i Kamionki brak sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej; zaopatrzenie w wodę odbywa się z indywidualnych ujęć własnych, ścieki doprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni ścieków;
- w miejscowościach Piskorzów i Bratoszów brak kanalizacji sanitarnej i deszczowej; zaopatrzenie w wodę odbywa się z indywidualnych ujęć własnych, ścieki doprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych oczyszczalni ścieków;
- mieszkańcy wskazanych miejscowości trudnią się m.in. rolnictwem, turystyką oraz świadczeniem usług związanych z obsługą tych branż;
- proponowana zmiana stwarza szansę rozwoju agroturystyki, wykorzystującej potencjał i piękno krajobrazu.

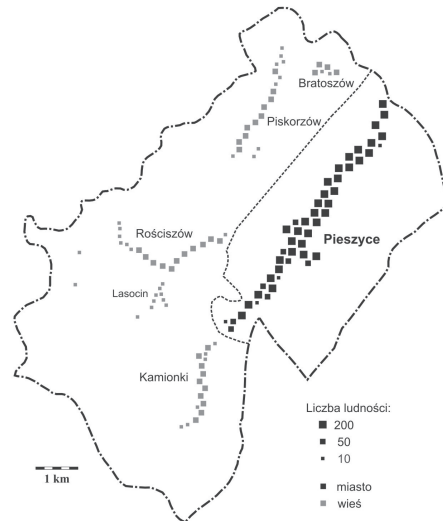
Frekwencja w konsultacjach społecznych przeprowadzonych na terenie Pieszyce także była niska. W mieście Pieszyce wyniosła ona 6,10%, a w miejscowościach wiejskich sięgała od 24,94% w Kamionkach do 52,60% w Bratoszowie.

We wszystkich osiedlach zdecydowana większość osób (ponad 88%), które wzięło udział w konsultacjach, opowiedziało się jednak za wnioskowaną zmianą. Z początkiem 2016 r. sołectwa Bratoszów, Kamionki, Piskorzów i Rościszów (z przysiółkiem Lasocin) zostały wyłączone z granic administracyjnych Pieszyc. Zmiana ta spowodowała zmniejszenie powierzchni miasta o 45,9 km², a jego liczba ludności zmniejszyła się o 2374 osoby⁵ (ryc. 4).

W lipcu 2016 r. Rada Ministrów pozytywnie zaopiniowała wniosek gminy Jastarnia w województwie pomorskim o zmianę granic administracyjnych miasta i zmianę statusu gminy z miejskiej na miejsko-wiejską (Dz.U. 2016 poz. 1134). W 2015 r. gmina Jastarnia zajmowała powierzchnię 7,8 km² i liczyła 3866 mieszkańców, a samo miasto składało się z trzech części: właściwej Jastarni oraz dwóch jednostek pomocniczych (miejscowości): Juraty i Kuźnicy (ryc. 5). Z informacji uzyskanych w Urzędzie Miasta w Jastarni za złożeniem wniosku przemawiały dwa głównie czynniki: problemy z ewidencją ludności oraz możliwość pozyskania różnych źródeł finansowania (w tym m.in. dla obszarów wiejskich). W uzasadnieniu do rozporządzenia stwierdzono, że za wnioskowaną zmianą przemawiają następujące uwarunkowania:

- każda z miejscowości wskazanych do wyłączenia z miasta Jastarnia (Jurata i Kuźnica) posiada jednorodny układ osadniczy i przestrzenny;
- mieszkańcy wskazanych miejscowości trudnią się m.in. rolnictwem, turystyką oraz świadczeniem usług związanych z obsługą tych branż;
- proponowana zmiana stwarza szansę rozwoju agroturystyki wykorzystującej potencjał i piękno krajobrazu;
- mieszkańcy miejscowości Jurata i Kuźnica meldowani są w tych miejscowościach.

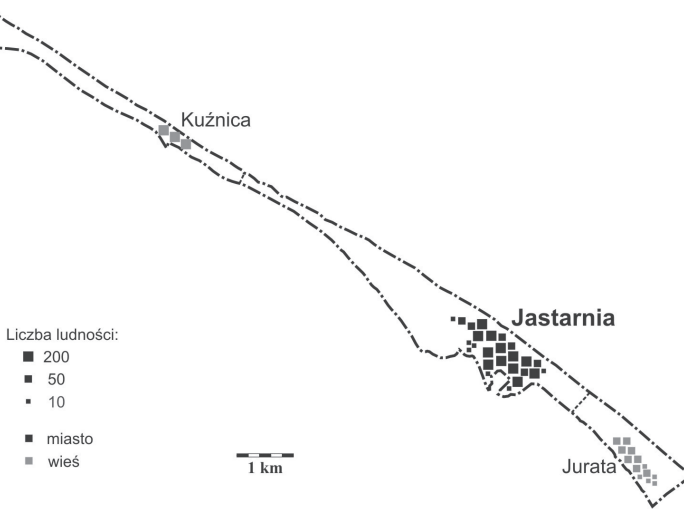
Ryc. 4. Struktura przestrzenna i rozmieszczenie ludności w gminie Pieszyce

Fig. 4. Spatial structure and the distribution of population in the commune of Pieszyce

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

⁵ Dane Urzędu Miasta w Pieszycach z 2004 r.

Ryc. 5. Struktura przestrzenna i rozmieszczenie ludności w gminie Jastarnia
 Fig. 5. Spatial structure and the distribution of population in the commune of Jastarnia

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

Frekwencja w konsultacjach społecznych przeprowadzonych na terenie gminy także była bardzo niska. W Jastarni wyniosła ona 0,41%, w Juracie 6,10%, a w Kuźnicy 6,79%. We wszystkich miejscowościach zdecydowana większość osób (ponad 88%), które wzięły udział w konsultacjach, opowiedziały się jednak za wnioskowaną zmianą. Z początkiem 2017 r. osady Jurata i Kuźnica zostaną wyłączone z granic administracyjnych Jastarnia. Zmiana ta spowoduje zmniejszenie powierzchni miasta o 3,5 km², a liczba jego mieszkańców zmniejszy się o 1051 osób⁶ (ryc. 5).

Zmiana statusu gmin miejskich: Szczawnica, Czarna Woda, Władysławowo, Pieszyce i Jastarnia na gminy miejsko-wiejskie przyczyniła się do:

- zmniejszenia powierzchni i liczby mieszkańców miast, a zarazem do znaczącego wzrostu gęstości zaludnienia w ich granicach administracyjnych (tab. 1);
- wyodrębnienia (a w zasadzie przywrócenia) 17 sołectw (tab. 2);
- uproszczenia struktury przestrzennej każdego z miast (dzięki czemu stały się one miastami o jednorodnych strukturach przestrzennych).

⁶ Dane Urzędu Miasta w Jastarni z 2015 r.

Objasnienia tab. 2:

* liczba ludności na podstawie danych: NSP 2002 – dla gminy Czarna Woda; NSP 2011 – dla miasta Szczawnica; Urzędu Miasta w Pieszycach – z 2004 r.; Urzędu Miasta we Władysławowie – z 2012 r.; Urzędu Miasta w Jastarni – z 2015 r.

** w tym miejscowość: Lubiki – 154 mieszkańców, Lubiki Małe – 96 mieszkańców.

Tab. 1. Podstawowe dane na temat gmin, których status zmieniono w latach 2008–2017
 Table 1. Communes which changed their status in the years 2008–2017 – primary data

Gmina	Przed zmianą			Po zmianie					
				część miejska			część wiejska		
	pow.	lud.	g.z.	pow.	lud.	g.z.	pow.	lud.	g.z.
Czarna Woda	27,73	3284	118,4	9,94	2863	288,0	17,79	421	23,7
Jastarnia	7,80	3866	495,6	4,30	2771	644,4	3,50	1051	300,3
Pieszycy	63,61	9628	151,4	17,72	7254	409,4	45,89	2374	51,7
Szczawnica	87,90	7372	83,9	32,90	6032	183,3	55,00	1340	24,4
Władysławowo	39,22	15456	394,1	12,59	10053	798,5	26,63	5403	202,9

Objaśnienia: pow. – powierzchnia [km²]; lud. – liczba ludności w roku zmiany statusu gminy; g.z. – gęstość zaludnienia [os./km²].

Explanations: pow. – area [sq km]; lud. – population in the year of status change; g.z. – population density [persons per sq km].

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym 2009–2015*.
Source: author's own work based on *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym 2009–2015*.

Tab. 2. Sołectwa wyodrębnione w wyniku zmiany statusu gmin w latach 2008–2017
 Table 2. Rural administrative units created as a result of the communes status changes in the years 2008–2017

Sołectwo	Gmina	Data powstania	Liczba ludności*
Bratoszów	Pieszycy	2016	217
Chałupy	Władysławowo	2015	376
Chłapowo	Władysławowo	2015	1069
Huta Kalna	Czarna Woda	2014	168
Jastrzębia Góra	Władysławowo	2015	1068
Jaworki	Szczawnica	2008	568
Jurata	Jastarnia	2017	452
Kamionki	Pieszycy	2016	557
Karwia	Władysławowo	2015	931
Kuźnica	Jastarnia	2017	599
Lubiki	Czarna Woda	2014	250**
Ostrowo	Władysławowo	2015	605
Piskorzów	Pieszycy	2016	588
Rościszów	Pieszycy	2016	727
Rozewie	Władysławowo	2015	323
Szlachtowa	Szczawnica	2008	880
Tupadły	Władysławowo	2015	439

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

Zlepiénce miejsko-wiejskie, które mogą podlegać procesom dezintegracji w najbliższych latach

Analiza przyczyn dążeń secesyjnych osiedli wiejskich zawarta w uzasadnieniach do rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie zmiany statusu gmin miejskich na gminy miejsko-wiejskie, pozwala na stwierdzenie, że wśród miast o strukturze zlepiénców miejsko-wiejskich procesy dezintegracji w najbliższych latach najbardziej prawdopodobne wydają się w przypadku:

- gmin miejskich, w których funkcjonują jednostki pomocnicze o statusie sołectw;
- miast stanowiących siedziby gmin miejsko-wiejskich, w których funkcjonują sołectwa;
- innych gmin miejskich, obejmujących izolowane osiedla o wiejskim charakterze (dawne wsie).

Sołectwa, jako jednostki pomocnicze gminy, występują zwykle w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Sołectwo może być jednak ustanowione również w gminach miejskich lub nawet w miastach na prawach powiatu. Gminy posiadają bowiem dużą swobodę w określeniu struktury jednostek pomocniczych na swoim obszarze⁷. W 2014 r. sołectwa funkcjonowały w granicach 12 gmin miejskich (tab. 3). W dwóch przypadkach już doszło do zmiany statusu gminy i wyodrębnienia osiedli wiejskich (Władysławowo w 2015 r. i Pieszyce w 2016 r.), co potwierdza możliwość wystąpienia procesów dezintegracji w tej grupie miast. W najbliższych latach zmiana statusu gminy wydaje się możliwa w przypadku ośmiu spośród dziesięciu pozostałych miast. Wyjątek stanowią Sejny (gdzie sołectwo obejmuje całe miasto) oraz Krasnystaw (gdzie status sołectwa posiadają *de facto* historyczne przedmieścia miasta). W pozostałych miastach funkcjonuje obecnie 31 sołectw i co najmniej kilka osiedli o wiejskim charakterze, które po secesji mogłyby uzyskać status sołectwa. Wyodrębnienie sołectw w przypadku tej grupy gmin miejskich można przeprowadzić na trzy sposoby:

- poprzez zmianę statusu gminy miejskiej na gminę miejsko-wiejską;
- w wyniku podziału gminy miejskiej na dwie gminy;
- poprzez wcielenie sołectw miejskich do istniejących gmin wiejskich.

Pierwszy z wariantów wydaje się najbardziej prawdopodobny w przypadku gminy miejskiej Miasteczko Śląskie. W skład miasta wchodzi obecnie: sołectwa Bibiela i Brynica oraz dzielnica Żyglin-Żyglinek składająca się w istocie z dwóch miejscowości. Wyłączenie tych miejscowości jako odrębnych sołectw (tab. 4) spowodowałoby zmniejszenie się liczby ludności miasta o 2241 mieszkańców. W przypadku gmin miejskich: Mikołów (tab. 5) oraz Orzesze (tab. 6), możliwe wydają się zarówno zmiana statusu gminy, jak i podział miasta na dwie gminy:

⁷ Zob. art. 5 Ustawy o samorządzie gminnym (1990).

Tab. 3. Gminy miejskie, w których funkcjonują sołectwa (2014 r.)

Table 3. Urban communes divided into rural administrative units (2014)

Gmina miejska	Województwo*	Liczba sołectw	Sołectwa
Jastrzębie-Zdrój	ŚLS	6	Borynia, Bzie, Moszczenica, Ruptawa, Skrzeczkowice, Szeroka
Kalisz	WLP	3	Dobrzec, Kolonia Sulistawice, Sulistawice
Krasnystaw	LBL	7	Kolonia Góry, Kolonia Przedmieście Krakowskie, Przedmieście Góry, Przedmieście Krakowskie, Przedmieście Lubańki, Przedmieście Zakręcie, Przedmieście Zastawie
Miasteczko Śląskie	ŚLS	2	Bibiela, Brynica
Mikołów	ŚLS	5	Borowa Wieś, Bujaków, Mokre, Paniowy, Śmitowice
Orzesze	ŚLS	7	Gardawice, Królówka, Mościska, Woszczyce, Zawiść, Zazdrość, Zgoń
Pieszycy	DLŚ	4	Bratoszów, Kamionki, Piskorzów, Rościszów
Sejny	PDL	1	Sejny
Suwałki	PDL	3	Dubowo I, Krzywólki, Szwajcaria
Świnoujście	ZPM	1	Karsibór
Władysławowo	POM	4	Chłapowo, Karwia, Ostrowo i Tupadły
Zawiercie	ŚLS	4	Karlin, Łośnice, Pomrożyce, Skarżyce

* Oznaczenia województw: DŚL – dolnośląskie, LBL – lubelskie, PDL – podlaskie, POM – pomorskie, ŚLS – śląskie, WLP – wielkopolskie, ZPM – zachodniopomorskie.

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

Tab. 4. Propozycja podziału gminy miejskiej Miasteczko Śląskie

Table 4. Proposition of division of the Miasteczko Śląskie urban commune

Jednostka	Liczba ludności
Miasto Miasteczko Śląskie	5075
Sołectwo Bibiela	201
Sołectwo Brynica	359
Sołectwo Żyglin	1042
Sołectwo Żyglinek	639
Część wiejska ogółem	2241
Gmina ogółem	7316

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Miasteczku Śląskim z 2007 r.

Source: author's own work based on data of Municipal Office in Miasteczko Śląskie, 2007.

Tab. 5. Propozycja podziału gminy miejskiej Mikołów
Table 5. Proposition of division of the Mikołów urban commune

Jednostka	Liczba ludności
Miasto Mikołów	30114
Sołectwo Borowa Wieś	2077
Sołectwo Bujaków	1968
Sołectwo Mokre	1930
Sołectwo Paniowy	1432
Sołectwo Śmiłowice	818
Część wiejska ogółem	8225
Gmina obecnie	38339

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Mikołowie z 2007 r.
Source: author's own work based on data of Municipal Office in Mikołów, 2007.

Tab. 6. Propozycja podziału gminy miejskiej Orzesze
Table 6. Proposition of division of the Orzesze urban commune

Jednostka	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności
Miasto Orzesze	23,1	11190
Sołectwo Gardawice	7,7	1963
Sołectwo Królówka	5,6	267
Sołectwo Mościska	7,4	979
Sołectwo Woszczyce	18,7	1233
Sołectwo Zawieść	6,6	1943
Sołectwo Zazdrość	1,5	1210
Sołectwo Zgoń	13,3	1141
Część wiejska ogółem	60,8	8736
Gmina obecnie	83,9	19926

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Orzeszu z 2012 r.
Source: author's own work based on data of Municipal Office in Orzesze, 2012.

miejską i wiejską. Wynika to z dość znacznej liczby ludności zamieszkującej w obecnych sołectwach (w obu przypadkach ponad 8 tys. mieszkańców, co przekracza średnią liczbę osób przypadających na jedną gminę wiejską⁸), a także ze

⁸ W 2014 r. wynosiła ona 7007 osób.

znacznej liczby ludności samych miast. W obu przypadkach przywrócenie gmin wiejskich stanowiłoby nawiązanie do gmin wiejskich istniejących na tym terenie przed 1975 r. (czyli przed inkorporacją) – gminy Gardawice (wcielonej do miasta Orzesze) i gminy Mokre (wcielonej do miasta Mikołów).

Podział obecnej gminy miejskiej na dwie odrębne gminy dość prawdopodobny wydaje się również w przypadku miasta Zawiercie, które składa się obecnie z 18 osiedli i 4 sołectw. Jednostki tworzące wschodnią część miasta (sołectwa: Karlin, Łośnice, Pomrożyce i Skarżyce, oraz osiedla: Blanowice, Bzów, Kromołów i Żerkowice) ze względu na odrębność przestrzenną, wiejski charakter (z wyjątkiem Kromołowa) oraz słabe związki funkcjonalno-przestrzenne z pozostałymi osiedlami miasta mogłyby zostać wyłączone z jego granic. Dzięki temu możliwa byłaby reaktywacja gminy Kromołów (tab. 7), która została zniesiona w 1977 r., wraz z inkorporacją w granice miasta Zawiercie (*Zmiany...* 1985). Jednocześnie możliwe byłoby przywrócenie praw miejskich dla Kromołowa, które utracił w 1870 r. w wyniku represji po powstaniu styczniowym (*Miasta...* 1965; Krzysztofik 2007; Najgrakowski 2009).

Zdecydowanie bardziej skomplikowana byłaby zmiana granic administracyjnych gmin miejskich posiadających jednocześnie status miast na prawach powiatu (tzn. Jastrzębia-Zdroju, Kalisza, Suwałk i Świnoujścia), ponieważ wiązałyby się ona także ze zmianą granic powiatów. Z uwagi na wiejski charakter obecnych sołectw w granicach tych miast ich secesja wydaje się jednak zasadna. W przypadku Kalisza sołectwa Dobrzec, Sulisławice i Kolonia – Sulisławice mogłyby zostać ponownie przy-

Tab. 7. Propozycja podziału gminy miejskiej Zawiercie

Table 7. Proposition of division of the Zawiercie urban commune

Jednostka	Liczba ludności	
Miasto Zawiercie	44659	
Gmina Kromołów	6558	
Miasto Kromołów	2547	
Sołectwo Blanowice	1019	
Sołectwo Bzów	912	
Sołectwo Karlin	421	
Sołectwo Łośnice	539	
Sołectwo Pomrożyce	293	
Sołectwo Skarżyce	350	
Sołectwo Żerkowice	477	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Zawierciu z 2012 r.

Source: author's own work based on data of Municipal Office in Zawiercie, 2012.

Ryc. 6. Propozycja zmiany granic administracyjnych miasta Kalisz

Fig. 6. Proposition of change in the administrative borders of the city of Kalisz

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

Tab. 8. Liczba ludności sołectw położonych w granicach miasta Suwałki
Table 8. Population of rural administrative units functioning in the Suwałki city

Sołectwo	Liczba ludności
Szwajcaria	147
Krzywólki	248
Dubowo I	168

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Suwałkach z 2012 r

Source: author's own work based on data of Municipal Office in Suwałki, 2012

łączone do gminy Nowe Skalmierzyce w powiecie ostrowskim (ryc. 6), której częścią były do 2000 r. Miejscowości te w momencie inkorporacji liczyły w sumie 1381 mieszkańców i zajmowały 14,5 km² powierzchni. Obecne sołectwa funkcjonujące w granicach Suwałk (tzn. Dubowo I, Krzywólki, Szwajcaria) na tej samej zasadzie mogłyby zostać wcielone do gminy wiejskiej Suwałki w powiecie suwalskim. Miejscowości te liczą w sumie 563 mieszkańców (tab. 8).

Najtrudniejsze do przeprowadzenia byłyby jednak zmiany granic administracyjnych w przypadku Świnoujścia i Jastrzębia-Zdroju, które są miastami na prawach powiatu, a zarazem nie są siedzibami powiatów ziemskich. Wyłączenie sołectwa Karsibór (719 mieszkańców w 2011 r.) z granic Świnoujścia musiałoby się wiązać również z wyłączeniem osiedla Przytór-Łunowo i miejscowości Ognica (w sumie ok. 1200 mieszkańców), która do 2004 r. stanowiła wspólne sołectwo z Karsiborem. Secesja wschodnich osiedli Świnoujścia mogłaby się jednak przyczynić do zaburzenia układu komunikacyjnego miasta, którego istotny element stanowi prom Karsibór. Osobny problem stanowiłaby przynależność administracyjna wyodrębnionych miejscowości, bo utworzenie z nich odrębnej gminy wiejskiej w powiecie kamieńskim, jak i ich wcielenie do gminy miejsko-wiejskiej Międzyzdroje w powiecie kamieńskim wydają się raczej mało realne.

Problem z przynależnością administracyjną mógłby także wystąpić, gdyby doszło do secesji obecnych sołectw wchodzących w skład miasta Jastrzębie-Zdrój (tab. 9). Wcielenie ich do powiatu wodzisławskiego wydaje się mało prawdo-

podobne, gdyż Jastrzębie-Zdrój stałoby się wówczas enklawą w jego granicach. Pewnym, choć raczej mało realnym, rozwiązaniem wydaje się z kolei utworzenie powiatu jastrzębskiego, w skład którego mogłyby wejść gminy wiejskie: Godów i Mszana z powiatu wodzisławskiego, Pawłowice z powiatu pszczyńskiego i Zebrzydowice z powiatu cieszyńskiego, a także gmina Jastrzębie-Zdrój, utworzona z sołectw wchodzących w skład miasta (tab. 10). Proponowany powiat zajmowałby powierzchnię 247,9 km², a jego liczba mieszkańców wynosiłaby 68,5 tys. osób.

Tab. 9. Jednostki wchodzące w skład gminy miejskiej Jastrzębie-Zdrój

Table 9. Administrative units functioning in the Jastrzębie-Zdrój urban commune

Sołectwo	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności	
Miasto Jastrzębie Zdrój	23,79	74570	
Sołectwo Borynia	8,23	1968	
Sołectwo Bzie	17,29	3937	
Sołectwo Moszczenica	8,03	3147	
Sołectwo Ruptawa	15,23	3907	
Sołectwo Skrzeczkowice	2,49	755	
Sołectwo Szeroka	10,27	2584	
Sołectwa ogółem	61,54	16298	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Jastrzębiu-Zdroju z 2015 r.

Source: author's own work based on data of Municipal Office in Jastrzębie-Zdrój, 2015.

Tab. 10. Struktura administracyjna proponowanego powiatu jastrzębskiego

Table 10. Administrative structure of proposed Jastrzębie-Zdrój count

Jednostka	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia [os./km ²]
Gmina Godów	38,05	13468	354,0
Gmina Jastrzębie Zdrój	61,54	16298	264,8
Gmina Mszana	31,22	7466	239,1
Gmina Pawłowice	75,68	18087	239,0
Gmina Zebrzydowice	41,42	13170	318,0
Powiat jastrzębski	247,91	68489	276,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Powierzchnia i ludność... 2015 i danych Urzędu Miasta w Jastrzębiu-Zdroju z 2015 r.

Source: author's own work based on Powierzchnia i ludność... 2015 and data of Municipal Office in Jastrzębie-Zdrój, 2015.

Przykładem miasta, będącego siedzibą gminy miejsko-wiejskiej, a zarazem dzielącego się na sołectwa, są Woźniki w województwie śląskim. W skład miasta wchodzi (tab. 11) trzy sołectwa: Czarny Las (z Niegolewką i Góralami), Dyrdy (z Sośnicą) i Ligota Woźnicka (ze Skrzyszówką) oraz osady Głazówka, Dąbrówka Mała, Dąbrówka Wielka, Kolonia Woźnicka, Sulów i Śliwa. Wszystkie osiedla wiejskie są słabo powiązane z jego miejską częścią i mają typowo wiejski charakter. Ich ewentualne wyłączenie spowodowałoby zmniejszenie się liczby mieszkańców miasta o 1568 osób. Na podobnych zasadach do 2012 r. funkcjonowało miasto Aleksandrów Łódzki (siedziba gminy miejsko-wiejskiej w województwie łódzkim), które do 2012 r. obejmowało trzy sołectwa (Bruzyca Wielka, Szatonia i Wierzbno) i dwa osiedla wiejskie bez statusu sołectw (Franin i Piaskowa Góra). W maju 2012 r. sołectwa miejskie w granicach Aleksandrowa Łódzkiego zostały jednak zniesione. Miejscowości te liczą w sumie ok. 1020 mieszkańców.

Wydaje się, że procesom dezintegracji mogą również podlegać inne gminy miejskie, w granicach których funkcjonują izolowane osiedla o wiejskim charakterze i to niezależnie od tego, czy posiadają formalny status sołectw miejskich. Wynika to z pozostawienia kwestii wydzielenia jednostek pomocniczych (w tym także

Tab. 11. Liczba ludności w miejscowościach wchodzących w skład miasta Woźniki

Table 11. Population of settlement units functioning in the Woźniki town

Miejscowość	Liczba ludności	Proponowany status
Czarny Las	74	wieś sołecka
Dąbrówka Mała	18	część sołectwa Dąbrówka
Dąbrówka Wielka	26	część sołectwa Dąbrówka
Dyrdy (wraz z Sośnicą)	424	wieś sołecka
Głazówka	161	wieś sołecka
Górale	56	część sołectwa Czarny Las
Kolonia Woźnicka	27	część sołectwa Dąbrówka
Ligota Woźnicka	654	wieś sołecka
Niegolewka	25	część sołectwa Czarny Las
Skrzyszówka	78	wieś sołecka
Sulów	56	część sołectwa Sulów
Śliwa	19	część sołectwa Sulów
Woźniki	2770	miasto
Miasto ogółem	4338	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Woźnikach z 2015 r.

Source: author's own work based on data of Municipal Office in Woźniki, 2015.

sołectw) w gestii samorządów lokalnych, stąd sam fakt ich posiadania nie powinien determinować decyzji w zakresie określonych zmian administracyjnych. W przypadku zmian granic administracyjnych miast czynnikami decydującymi powinny być: charakter struktury przestrzennej miasta oraz powiązania funkcjonalno-przestrzenne występujące między poszczególnymi jednostkami wchodzącymi jego skład. Pewną trudność może jednak stanowić fakt, że niewiele miast posiada jednorodną strukturę przestrzenną. Wynika to ze specyfiki ich rozwoju przestrzennego w okresie powojennym, który bardzo często następował wskutek inkorporacji pobliskich osiedli wiejskich (Szymańska i in. 2006, 2009).

Wytypowanie miast, w przypadku których jednostki o wiejskim charakterze powinny zostać wyłączone z granic administracyjnych miasta, jest zatem zadaniem niezwykle trudnym. Praktyka administracyjna ostatnich lat wskazuje, że spośród miast nieposiadających w swych granicach sołectw procesom dezintegracji mogą podlegać w szczególności:

- miasta małe (liczące do 20 tys. mieszkańców), stanowiące siedziby gmin miejskich, w przypadku których wyłączenie osiedli o wiejskim charakterze wiązałyby się ze zmianą statusu gminy na miejsko-wiejski (tab. 12);
- miasta średniej wielkości, w których osiedla o wiejskim charakterze mogłyby utworzyć odrębne gminy wiejskie (np. Jaworzno, Myszków, Racibórz, Żory)

Tab. 12. Wybrane gminy miejskie, które powinny być przekształcone w gminy miejsko-wiejskie

Table 12. Selected urban communes which should be converted in urban-rural communes

Gmina miejska	Miejscowości proponowane do wyłączenia z granic administracyjnych miasta ⁴	Liczba ludności	
		część miejska	część wiejska
Kalety	Drutarnia (599), Kuczów (1018), Miotek (621), Mokrus (147), Truszczyca (109), Zielona (216)	5941	2710
Krynica Morska	Nowa Karczma (175), Przebrno (97)	1063	272
Kudowa Zdrój	Brzozowie (187), Czerмна (1268), Jakubowice (59), Pstrążna (115), Słone (773)	8209	2402
Piechowice	Górzyniec (809), Michałowice (331), Pakoszków (362), Piastów (372)	4855	1874

* w nawiasach liczba mieszkańców.

* population in brackets.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych urzędów miast w: Kudowie-Zdroju z 2004 r., Piechowicach z 2004 r., Krynicy Morskiej z 2015 r. i Kaletach z 2015 r.

Source: author's own work based on data of Municipal Office in: Kudowa-Zdrój, 2004, Piechowice, 2004, Krynica Morska, 2015 and Kalety, 2015.

- lub zostać wcielone do istniejących gmin wiejskich (np. Augustów, Radomsko, Sieradz);
- miasta małe, stanowiące siedziby gmin miejsko-wiejskich, obejmujące w swych granicach kilka osiedli o wiejskim charakterze (np. Kolonowskie, Koniecpol, Szczytna).

Odrębną kategorię stanowią miasta, które w ostatnich latach znacząco (a w zasadzie na wyrost) poszerzyły swoje granice w wyniku inkorporacji okolicznych miejscowości wiejskich (tab. 13) i miasta nowo utworzone, które – by zwiększyć swój potencjał ludnościowy w chwili awansu formalnoprawnego (a właściwie, by przesądzić o powodzeniu złożonego wniosku) – zostały powiększone o obszar sąsiednich wsi (tab. 14). W przypadku obu kategorii korekta obec-

Tab.13. Miasta, które w ostatnich latach znacząco zwiększyły swoją powierzchnię w wyniku zmian granic administracyjnych

Table 13. Cities which increased their areas as a result of administrative borders changes in the last years

Miasto	Rok zmiany	Jednostki przyłączone do miasta	Wzrost	
			powierzchni	liczby ludności
Koszalin	2010	sołectwa: Jamno i Łabusz	15,01	999
Rzeszów	2006–2010	sołectwa: Biała, Budziwój, Miłocin, Przybyszówka, Słocina, Załęże, Zwiężczyca	62,64	18154
Zielona Góra	2015	gmina wiejska Zielona Góra	219,98	19592

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym 2007–2015*.

Source: author's own work based on *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym 2007–2015*.

Tab. 14. Miasta nowo utworzone, w granice których w roku nadania praw miejskich wcielono pobliskie sołectwa

Table 14. New towns which incorporated nearby rural administrative units in the year of urban status granting

Miasto	Rok nadania statusu miasta	Miejscowości wcielone w granice miasta	Liczba ludności w roku	
			nadania statusu miasta	poprzedzającym
Łaszczów	2010	Czerkasy, Domaniz, Łaszczów-Kolonia, Podhajce	2268	1092
Urzędów	2016	Wodna, Zakościelne	1690	1107

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

nych granic wydaje się konieczna, choć w przypadku miast nowo utworzonych mogłoby to podać w wątpliwość słuszność decyzji o nadaniu statusu miasta.

Podsumowanie

W latach 2008–2016 na obszarze Polski doszło do zmiany statusu czterech gmin miejskich na miejsko-wiejski (Szczawnica w 2008 r., Czarna Woda w 2014 r., Władysławowo w 2015 r. i Pieszyce w 2016 r.). Ponadto z początkiem 2017 r. swój status zmieniła gmina Jastarnia. Zmiany te wiązały się z wyłączeniem z granic wymienionych miast 17 sołectw. Wskazuje to na odrodzenie się w zakresie zmian administracyjnych miast procesów secesji, które były bardzo nasilone w latach 1991–1998 (por. Jarczewski 2002; Szmytkie 2005, 2009, 2014). Po reformie terytorialnej kraju w 1999 r. procesy secesji uległy jednak całkowitemu wygaszeniu, co można wiązać z dostosowaniem się jednostek podziału terytorialnego do nowych realiów. Impulsem do wznowienia tendencji odśrodkowych była akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. (a w zasadzie możliwość korzystania z dotacji unijnych przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich). W uzasadnieniach do rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie zmiany statusu gmin miejskich i ustalenia granic miast jako przesłanki przemawiające za odłączeniem osiedli wiejskich (oprócz korzyści finansowych) wskazywane były również czynniki: funkcjonalne (przewaga funkcji rolniczych, duże znaczenie turystyki lub rybactwa, możliwość rozwoju agroturystyki), strukturalno-przestrzenne (niski stopień urbanizacji, niski stopień rozwoju infrastruktury technicznej, odrębność przestrzenna osiedli, jednorodny układ przestrzenny, typowa dla wsi zabudowa) i społeczne (akceptacja społeczności lokalnych dla proponowanych zmian). Oceniając potencjalne skutki zaistniałych zmian administracyjnych, można stwierdzić, że przekształcenie wymienionych gmin miejskich w gminy miejsko-wiejskie otwiera przed nimi nowe możliwości rozwoju. Na zmianie administracyjnej mogą bowiem skorzystać zarówno gmina (ze względu na niski koszt zmiany przy możliwości uzyskania znacznych korzyści finansowych), jak i poszczególne jednostki osadnicze wchodzące niegdyś w skład miasta, zwłaszcza miejscowości wiejskie (możliwość lepszego wydatkowania środków finansowych i planowania rozwoju w nawiązaniu do ich specyfiki). Wydaje się zatem, że w najbliższych latach także i inne miasta (o strukturze zlepieńców miejsko-wiejskich) mogą pójść wzorem Szczawnicy. W najbliższych latach procesom dezintegracji w szczególności mogą podlegać miasta, w granicach których funkcjonują sołectwa miejskie. W mniejszym stopniu mogą one również dotyczyć innych miast, obejmujących w swych granicach izolowane osiedla o wiejskim charakterze (dawne wsie). W sumie to ponad 250 miast (por. np. opisy miast zawarte w *Leksykonie miast polskich* – Kwiatek, Lijewski 1998).

Literatura

- Drobek W., 2002, *Polskie nowe miasta (1977–2001)*, [w:] J. Słodczyk (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miasta*, Opole, 71–84.
- Jarczewski W., 2002, *Odzyskana niezależność. Przyczyny i skutki powstania nowych gmin na obrzeżach GOP w latach 90.*, Wydawnictwo Dante, Kraków.
- Jelonek A., Zborowski A., 1992, *Wpływ zmian funkcji administracyjnych na rozwój ludnościowy i terytorialny miast w Polsce*, [w:] *Funkcja administracyjna miast*, Folia Geographica, Uniwersytet Łódzki, 17, 27–35.
- Jokiel B., Miszewska B., 2008, *Powojenne lokacje miast w Polsce i ich wpływ na proces urbanizacji*, [w:] J. Słodczyk, M. Śmigieliska (red.), *Współczesne kierunki i wymiary procesów urbanizacji*, Uniwersytet Opolski, Opole, 185–196.
- Konecka-Szydłowska B., 2011, *Małe miasta nowo utworzone w procesie urbanizacji*, [w:] B. Bartosiewicz, T. Marszał (red.), *Przemiany przestrzeni i potencjału małych miast w wybranych regionach Polski – z perspektywy 20 lat transformacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 9–25.
- Krzysztofik R., 2006, *Nowe miasta w Polsce w latach 1980–2007. Geneza i mechanizmy rozwoju. Próba typologii*, Uniwersytet Śląski, Sosnowiec.
- Krzysztofik R., 2007, *Lokacje miejskie na obszarze Polski. Dokumentacja geograficzno-historyczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kwiatek J., Lijewski T., 1998, *Leksykon miast polskich*, Wydawnictwo Muza, Warszawa.
- Miasta polskie w tysiącleciu. Tom I* (red. nauk. M. Siuchniński, 1965, Ossolineum, Wrocław.
- Najgrakowski M., 2009, *Miasta Polski do początku XXI wieku. Podstawowe informacje o danych założenia i likwidacji*, IGiPZ PAN, Warszawa, ser. Dokumentacja Geograficzna, 39.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym 2007–2015*, Informacje i opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa.
- Runge J., 2005, *Urbanizacja i jej konsekwencje w regionie katowickim – mity a rzeczywistość*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki*, XVIII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 193–202.
- Sokołowski D., 2008, *Miasta nowe i potencjalne jako główne elementy kontinuum wiejsko-miejskiego w Polsce*, [w:] A. Jezierska-Thöle, L. Kozłowski (red.), *Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum wiejsko-miejskiego*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, 63–78.
- Szmytkie R., 2005, *Dezintegracja miast-zlepieńców*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki*, XVIII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 379–387.
- Szmytkie R., 2005/2006, *zlepienie wiejsko-miejskie jako gminy miejskie w Sudetach*, [w:] K. Heffner, T. Marszał (red.), *Małe miasta – studium przypadków*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 173–184.

- Szmytkie R., 2009, *Miasta-złepieńce na Śląsku Dolnym i Opolskim*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego, 6, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Szmytkie R., 2012, *Zmiany liczby miast w Polsce w okresie powojennym*, [w:] S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego, 28, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 155–171.
- Szmytkie R., 2014, *Procesy inkorporacji i secesji miast w Polsce po 1945 r.*, [w:] K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor (red.), *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 177–200.
- Szmytkie R., Krzysztofik R., 2011, *Idea miejskości w Polsce*, [w:] B. Namyślak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Tom 2. Zmiany funkcjonalno-przestrzenne miast i obszarów wiejskich*, Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego, 20, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 25–40.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., 2006, *Zmiany powierzchni i gęstości zaludnienia miast Polski w latach 1960–2003*, [w:] J. Słodczyk, E. Szafranek (red.), *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej i społeczno-demograficznej miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 341–353.
- Szymańska D., Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., 2009, *Polish towns and the changes in their areas and population densities*, Bulletin of Geography. Socio-economic Series, 11, 15–30.
- Zmiany administracyjne miast 1945–1984*, 1985, Statystyka Polski, Statystyka Regionalna, 7, GUS, Warszawa.

Akty prawne

- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o samorządzie minnym (Dz.U. 2016 poz. 446).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lipca 2007 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta (Dz.U. 2007 Nr 136 poz. 961).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz.U. 2013 poz. 869).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 lipca 2014 r. w sprawie połączenia gmin, ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz.U. 2014 poz. 1023).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 lipca 2014 r. w sprawie połączenia gmin, ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz.U. 2015 poz. 1083).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany nazwy gminy (Dz.U. 2016 poz. 1134).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. (Dz.U. 1990 Nr 16 poz. 95).

Robert Szmytkie

Uniwersytet Wrocławski

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego

pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław, Polska

robert.szmytkie@uwr.edu.pl